Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Capella de Santa Llúcia del Mas Forn

Rajadell

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Mas El Forn. El Forn de Santa Llúcia.
Emplaçament	Sector de llevant del Mas Forn. Al costat del camí des de Rajadell a Manresa (BV-3012)
Alçada:	326

Coordenades:

Latitud:	41.7291
Longitud:	1.71297
UTM Est (X):	392959
UTM Nord (Y):	4620500

Classificació

Número de fitxa	08178 - 8
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Edifici
Estil / època:	Romànic Gòtic Medieval
Segle	XIII-XIV
Estat de conservació	Bo
Notes de conservació:	Restaurat interiorment i exteriorment
Protecció	Legal
Observacions protecció:	BCIL. Catàleg bens protegits 2014 (num. 9)
Número inventari	Si. IPA
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Restringit
Ús actual:	Sense ús
Titularitat	Privada
Titular:	Ref. Cad: 08177A00200013
Autoria de la fitxa	PEP 1993 (Jordi Piñero)/ OPC 2017-20

Data de registre de la fitxa: dt., 14/04/2020 - 02:00

Descripció

Capella del Mas Forn (segle XVII), construïda aprofitant part de l'església romànica de l'antic monestir de Santa Llúcia. És l'únic vestigi que ha quedat del mateix. Es troba adossat a una ampliació del Mas del Forn (fitxa 66). La capella original, romànica, fou ampliada a ponent amb una nau gòtica, que duplica en amplada i alçada el temple primitiu. La capella, d'una sola nau, està formada per dos cossos ben diferenciats que corresponen a les dues fases de construcció. La part més moderna, a ponent, gòtica, de mitjan segle XIV, és molt més alta i ampla. La primitiva, considerada romànica, del segle XIII, a llevant, és de dimensions considerablement més reduïdes. Les restes conservades del primitiu temple corresponen al cos més baix i estret, que s'adossa al mas. És de planta rectangular, amb un parament menys uniforme que el de la fase posterior, i coberta interiorment amb volta de canó apuntada. De l'absis que tancava a llevant (és a dir, amb una orientació inversa a l'actual de la capella) no en queda res. S'ha dit que les primeres filades de la façana de migdia, en forma més o menys circular, podrien correspondre a l'antic absis. En tot cas es tractaria d'un absis eixamplat pel presbiteri. El cos de llevant suposava una ampliació força ambiciosa, que es devia quedar a mig fer, de manera que la capella ha acabat tenint una forma arquitectònica estranya, composta de dos trossos apedaçats. Les parts d'aquest nou cos de mitjan segle XIV són més fermes , amb un aparell fet amb carreus de mida més grossa que els de l'altre cos, ben disposats en fileres. Les façanes presenten poques obertures: una espitllera molt estreta, una finestra més ampla a la façana principal i diversos forats molt petits de forma quadrada. La coberta es a doble vessant amb el carener perpendicular a la façana. L'interior és cobert amb volta apuntada, potser menys marcada que la del cos primitiu.
El 1636 es produí una reforma lleugera. Es tapià l'antiga porta que donava a migdia (interpretada com la porta original romànica) i que enllaçava amb el monestir i s'obrí l'actual, a la façana de llevant. Es tracta d'un gran portal amb una gran llinda, que du gravada la data 1636, i que reposa sobre muntants de gran aparell petri. Per sobre seu hi ha una finestra cega de doble esqueixada. També s'observa una esquerda que va del portal a la finestra. Hom suposa que el monestir era situat a l'actual pati. El campanar d'espadanya, a la façana oposada, és un afegit posterior.

Observacions:

També coneguda com a Església o Convent de Santa Llúcia de Rajadell. Es troba al marge esquerra de la Riera de Rajadell.
És la construcció íntegrament medieval millor conservada de Rajadell, sense elements decoratius destacats però de bona qualitat. Correspon a la capella de l'antic monestir femení , que va tenir una vida relativament curta: des de finals del segle XIII fins a la meitat del XV. A mitjans del S. XIV s'hi efectuaren reformes. Quan el monestir s'abandona, la seva capella esdevindrà sufragània de la parroquial de Rajadell i es convertirà en capella del Mas del Forn (fitxa 66).
La llinda del portal de la façana principal de la capella mostra la data 1636 gravada.
Al costat de l'antiga porta que donava a migdia, hi havia la tomba de Madona Cirera, primera prioressa del monestir. En un pergamí manifesta que li plauria ésser enterrada prop de la porta de l'església on els seus ossos hauran d'ésser "posats e encastats en la part a les portes de l'esgleya". El text és el següent: "Aquesta es la ossa de madona Cirera/ qui fo la primera monya d'aquest monestir/ e per ela hic ha dones, quar com ela hic/ vench qui era donzela de perayre lavons/ no ych avia si no donats. Ela feu/ aci molt de be, per que placía a la prio/ ressa e a les altres dones que quan la egleya nova los faça que la dita/ ossa e la pera del seyall seu de/ cirera se sien posats e encastats/ en la paret a les portes de la / egleya". La tomba podria estar indicada per un escut de pedra encastat al parament exterior (de la part romànica) que té gravada una creu i quatre escuts a cada un dels costats. Els escuts porten gravats uns símbols difícils d'interpretar. Piñero (PEP 1993) els identifica amb l'estrella dels Rajadell. Més

aviat semblen 4 cireres esculpides, que podrien indicar precisament la tomba de la prioressa Cirera.
A l'angle exterior de l'actual façana (NE), sobretot a l'esquerra, s'hi observen en alguns carreus diverses marques de picapedrer, com els de la Seu de Manresa: angle, doble angle, fletxa, creu i altres.
Davant la façana hi ha un petit pati, tancat. A migdia, hi ha una porta que comunica aquest pati amb el tancat interior del mas.
A l'interior de la capella es conserva parcialment un retaule en fusta policromada, del segle XVII, del qual resten 7 taules (3 de la predel·la) (fitxa 138). No és clar a qui està dedicat, però segons Sitges (2019), estaria dedicat a santa Llúcia i podria ser fruit d'un encàrrec fet el 1630 als artistes bagencs Jeroni Soler (pare i fill). A la capella també hi havia una imatge de Santa Llúcia, de fusta policromada. Actualment es conserva una figura esculpida de fusta, de 84 cm. d'alçada, sense color, molt malmesa. Li falten els braços i la meitat de la cara. Sitges (2019) la identifica com de santa Llúcia.
Al sector de llevant, davant mateix de la façana principal, hi havia el cementiri del monestir. En aquest espai han anat apareixent nombroses restes d'esquelets. Al Carreres Candi (Gomis, 1916) s'afirma que en excavacions al voltant de la capella hi apereixeren ossamentes humanes. Al sector on hi ha l'hort (al SO del mas) aparegué, durant unes obres, un enterrament masculí excavat al terra i cobert amb lloses (referenciat com a "Cementiri de Santa Llúcia", a la Catalunya Romànica, (XI,1984 :359). L'excavació fou realitzada per l'historiador afeccionat Francesc Rafat, propietari de l'immoble (fitxa 131). Aquest també va emprendre algunes excavacions a l'església, a la recerca de l'absis romànic, sense resultats.
Cada 13 de desembre es celebrava la festa de Santa Llúcia, patrona de les modistes I els sastres, a la capella de Santa Llúcia i a la casa del Forn (fitxa 217). La seva devoció abastava Rajadell i Fals. Sembla que s'hi havien depositat exvots.
A través de documentació conservada a l'Arxiu Històric de Protocols de Manresa i a l'Arxiu de la Seu de Manresa es pot resseguir la historia del Monestir, així com de les deu prioresses que va tenir el convent i d'alguns dels seus avatars.

Història

En origen podria haver estat una capella rural amb donats. Un nou document de 1271 localitzat per Rafat (1991; 1993:252) parla d'un donat, el monjo Pere Alegre o Alegret, de la Capella de Sant Miquel i Santa Llúcia de Rajadell. Potser l'origen era antic, un eremitori rupestre (sota balma). Entre 1270 i 1275 el bisbe de Vic Ramon d'Anglesola atorga la regla de sant Agustí al grup de deodonades o canongeses que ja vivien prop d'una església sota l'advocació de Santa Llúcia, en el terme del castell de Rajadell, liderades per la priora Na Cirera. El 1278 sabem que era seu d'una comunitat femenina. Com que la documentació parla de Sant Miquel de Rajadell i de Santa Llúcia. F. Rafat (1990) arriba al convenciment que durant els primers temps la capella compartia les dues advocacions, i que finalment s'acaba imposant la segona. Per tant, descarta la seva teoria inicial de que a Sant Miquel de Cirera hi hagués hagut un primer priorat, traslladat posteriorment a Santa Llúcia, i que Na Cirera -que procedia de Sant Miquel de Cirera- fos, el 1292, la priora dels dos llocs. El Sant Miquel de Rajadell no seria el Sant Miquel de Cirera.
El 1278 Santa Llúcia (la prioressa Cirera junt amb el monjo Alegret abans citat) comprava una campana a l'església de Sant Miquel (que podria ser la de Castellar). La comunitat va arribar a tenir més de deu o dotze monges. El 1284 es documenta una deixa de 50 sous per a obres a Santa Llúcia. El 1287 la prioressa Cirera o Cicerona denuncia al veguer de Manresa un robatori que ha patit. Aquesta prioressa es la que segurament està enterrada a la paret de migdia de la part vella de l'església, d'acord amb un document (veure text a observacions). L'àrea d'influència del monestir s'estengué per Manresa i rodalies, on posseïen cases i terres.
L'església primitiva era petita, amb l'absis cap a llevant, les parets de carreu bast i una porta lateral a migdia. A principis del segle XIV, s'inicien possiblement unes obres d'ampliació i reforma que queden a mig fer. Desapareix l'absis i es refà la volta de l'església vella, ara amb arc apuntat. La part nova és més ample, més alta i d'aparell regular amb carreus treballats.
Després de la Prioressa Cicerona, la succeeix, a partir de 1293, Bertomeua de Cirera (tot i que podria ser la

mateixa). El 1304 el monestir funda una filial a Cervera, a l'església de Santa Caterina. A Bartomeua la succeeix Sibil·la de Rajadell (1317-1345). El monestir creix amb censos i donacions. Coneixem de 1345 a 1460 8 prioresses més (vegeu memòria del Mapa, apartat història)
La decadència del monestir s'inicia a finals del segle XIV i sobretot a partir del XV. El 1419 els consellers de Manresa donen llicència a la prioressa Maria Devesa per que pugui recaptar a les esglésies de la ciutat. El 1440 la succeeix Gabriela Pujol. El 1448 tenia només dues comunitàries. El 1457 la prioressa era Francesca Borràs. Amb ella, les monges abandonen el monestir el 1460, davant la proximitat de la guerra civil catalana (1462-1472), i fugen a Santa Caterina de Cervera. La guerra provocà la probable destrucció, per part de les tropes de Joan II, del convent. De l'església desapareixen la porta, l'altar i les imatges. El senyor de Rajadell, Joan Berenguer, havia abandonat el castell i s'havia refugiat a Manresa. Llavors el Senyor de Rajadell aprofita per apoderar-se dels béns del cenobi. Sembla que el 1480 el veguer de Manresa li reclama la restitució dels béns incautats, cosa que no prospera. El plet és entre el senyor, Francesc de Rajadell, i el Prior de frares agustins de Cervera. El 1486, Lluís de Rajadell, fill de Francesc, encarrega unes obres de reparació al monestir, però no consta que les monges hi tornessin.
L'any 1573 el senyor del terme, arrenda a Joan Bassa, vidrier ,"lo casal de Santa Llúcia", per instal·lar-hi un forn de vidre a l'antic monestir, amb l'obligació de fer obres de reparació. El forn de vidre (que dona nom al mas) només va funcionar del 1573 al 1600-1602.
Noves reformes es van fer el 1636, d'acord amb la data de la llinda de la façana principal. En aquest moment es sega l'antiga porta que donava a migdia i s'obre una porta nova a l'est. També s'hi instal·la el retaule. Les parets interiors foren enguixades i allisades amagant en petits forats restes d'imatges (braç de fusta pintada i imatge decapitada d'alabastre), procedents probablement d'èpoques anteriors.
Al segle XIX, a conseqüència de la guerra del francès i de les guerres carlines, la capella es trobava en mal estat. El 1830 el Bisbe, en una visita pastoral, reclama al rector no fer-hi missa fins que no hi hagi un nou frontal d'altar. El 1886, el Bisbe Morgades va ordenar que fos retirada la santa; a la consueta es llegeix: "la capella de Sta. Llúcia; en la qual capella feia molts anys que no si celebraba per estar suspesa, però en la Sta. Visita Pastoral de 22 de Maig de 1886 girada pel Sr. Bisbe Morgades se deixa un decret per que se arreglés (...) y en lo mateix dia 13 del referit any 1886 se torna a comensar a celebrar en la dita capella".
El retaule i la imatge de fusta de la Santa foren parcialment destruïts el 1936 (fitxa 138). L'any 1972 es van netejar les parets deixant la pedra al descobert i es va retornar al seu lloc original el que quedava del retaule, adaptant l'altar a la nova litúrgia.

Bibliografia

VILLANUEVA, Jaime. Viaje literario a las iglesias de España. Vol. VII.p. 49.
SS.AA. (1917) Boletín Oficial del Obispado de Vic. P. 45.
SARRET I ARBÓS, J (1924). "El monestir de Santa Llúcia de Rajadell". Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, núm. 21. Manresa
PLADEVALL , A (1969). "Santa Llúcia i Santa Caterina de Cervera" . Hoja Diocesana. 21-9-69. Vic.
RAFAT, F (1981). "Materials per a la historia religiosa de Rajadell" Miscel·lània d'Estudis Bagencs, Núm. 1. Manresa. pp. 177-191.
RAFAT, F (1990). "Capella de St. Miquel i Sta. Llúcia de Rajadell" Dovella, núm. 34. Manresa.
RAFAT i SELGA, Francesc. (1988) Capítol "Rajadell" a Història del Bages II. Parcir edicions. 1988 p. 203-220
RAFAT, F (1979). Monestir de Santa Llúcia. Rajadell. Fulls de la Festa de Sant Sebastià.
RAFAT, F (1986). Capella de Sta. Llúcia 1886-1986 . Fulls de la Festa de Sant Sebastià .
RAFAT, Francesc (1991). Capella de Sant Miquel i Santa Llúcia de Rajadell Full de la Festa Major. Rajadell novembre de 1991
RAFAT, F. (1993). Masos, safrà, occitans i pesta negra. Estudis d'història de la Catalunya Central. Monogràfics, 11. Centre d'Estudis del Bages. Manresa

VILLEGAS, F (1975). Santa Llúcia del mas Forn. Periódico Manresa . 12-6-75 . Manresa
AA.VV. (1984). Catalunya Romànica. Vol. XI. El Bages. Barcelona: Fundació Gran Enciclopèdia Catalana.
AA VV (2014). Enciclopèdia del Romànic. Barcelona (3 volums). Volum II. Fundación Santa Maria la Real del Patrimonio Histórico. El capítol dedicat a Rajadell (pp.984-986) està signat per RCJ. Inclou planta.
GOMIS, Cels (1916). Rajadell" a Geografia General de Catalunya (Dirigida per Francesc Carreras Candi). Barcelona, 1916 (pp. 267-68)
Goigs de Santa Llúcia. 1973 (escrit al revers)